

به نام یگانه خدایی که با او آرامیم

نکات زبانی و ادبی کتاب فارسی نهم، مطرح شده در وبینار کشوری مورخ ۱۴۰۳/۲/۲۹

خانم دکتر رویا جدی

نکات زبانی

صفت عالی: اگر کسره بگیرد هسته است و اگر بدون کسره باشد صفت و وابسته پیشین است.

شناسه های فعل :

Ø این علامت در ماضی نشان دهنده تهي بودن شناسه فعل ماضی در سوم شخص مفرد است .

شناسه های ماضی : م یم

ی ید

ند Ø

شناسه های مضارع: م یم

ی ید

د ند

فعل هایی که با (الف) آغاز می شوند هنگام ساختن فعل امر از آنها (الف) آنها جدا می شود و (ی میانجی) می گیرند ولی هنگام نوشتن بن مضارع ، الف به آنها بر می گردد.

مثال:	ماضی	امر	بن مضارع
افروخته است	افروز	بیفروز	افروز
آورده بود	بیاور	بیاور	آور
می اندوختیم	بیندوز	بیندوز	اندوز
افتاد	بیفت	بیفت	افت

انواع فعل مضارع:

مضارع اخباری: در فعل های پیشوندی از نوع مضارع اخباری معمولاً بین قسمت اول و دوم فاصله می افتد: بر می گردد

مضارع التزامی: این فعل و فعل مضارع اخباری گاهی بدون (ب) و (می) به کار برده می شود که باید از روی مفهوم آن نوع آن را دریافت: اگر در خانه ای شوی ، روزگاری دراز صفت آن گویی

می گویی

بشوی

کلبه احزان شود روزی گلستان

می شود

مضارع استمراری: بین دو جزء آن گاهی فاصله می افتد: (آن اتفاق دارد روی می دهد) روی می دهد فعل مرکب است و با همراهی فعل (دارد) فعل مضارع مستمر می سازد بنابراین فعل دارد روی می دهد: مضارع مستمر است

نکته مهم: فعل امر و نهی از لحاظ زمان، حال محسوب می شوند

انواع فعل ماضی

ساده، استمراری، مستمر، نقلی، بعید، التزامی

گاهی در متون کهن برای زینت بخشیدن «ب» بر سر فعل ماضی ساده افزوده می شده

چون رابعه بزرگ شد پدر و مادرش بمردند:

«ب» زینت

او را به چند درم بفروخت

روزی بیفتاد و دستش بشکست

بود و نبود : مضارع اخباری

بود قدر تو افزون از ملایک

بود و نبود ماضی ساده است

بود اما در میان ما نبود

ماضی استمراری:

۱. در قدیم به جای می با همی به کار می رفته

همی کشت و همی گفت ای دریغا

۲. در قدیم به جای (می) در آغاز فعل، (ی) در آخر فعل به کار می رفت

اگر کار به دست من استی، یک لحظه از خدمتت نیاسودمی

می بود نمی آسودم

ماضی مستمر:

داشت باران می بارید: فاصله افتاده بین دو جزء فعل

ماضی نقلی:

شکل کامل این فعل در قدیم با است به کار می رفته

شنیدستم که مرد پاره دوزی

آن شنیدستی که در اقصای غور/ بار سالاری بیفتاد از ستور؟

ماضی بعید: دقت در اینکه اسم دارای (ه) با فعل اشتباه گرفته نشود.

علی دیروز آمده بود

فعل ماضی بعید

مسند

ماضی التزامی:

تنها فعل ماضی که شناسه سوم شخص مفرد دارد همین فعل است.

قید:

۱. از ارکان اصلی جمله نیست

۲. قابل حذف از جمله است

۳. مفهومی را به جمله می افزاید

۴. قبل و بعد از قید، کسره نمی آید.

۵. هر جمله می تواند چند قید بگیرد: امروز هوا بسیار گرم بود.

توجه:

در آزمون باید بتوانید قید و مفاهیم دارای قید را در جمله تشخیص دهید.

بعضی انواع قید:

قید استثناء: مگر که، به جز که، استثنائاً

قید پرسش: آیا، چگونه

قید تمنا: ای کاش

قید قصد: از روی ترحم، تبرکاً، ترحماً

قید تکرار: دوباره

کلمات مکرر هم قید هستند: آهسته آهسته

مثال:

شب فرا رسید

شب تکالیفم را نوشتم

نهاد

قید زمان

از جیب و راست تیر می بارید.

قید مکان

آن روزها آتش به جان شهر افتاد.

آن روزها با تلخی و شیرینی گذشت.

قید

نهاد

ساختمان واژه

اسم ساده: یک جزء معنادار دارد

اسم غیر ساده: بیش از یک جزء معنادار دارد.

نکته:

بن ماضی و بن مضارع ساده هستند. گفت، بین

مشتق: یک جزء معنادار + یک یا چند جزء معنا ساز (وند): بر کنار، ور شکست، بی هنری، فروتن

مشتق مرکب: یک یا چند جزء معنادار + یک یا چند جزء معنا ساز: پیش + دان + ش + گاه + ی ← پیش دانشگاهی

گون + ا + گون ← گوناگون

رفت + و + آمد ← رفت و آمد

مرکب: دو یا چند جزء معنادار: شفاخانه، گلکار

نکته مهم: ی ناشناختگی، علائم جمع، تر وترین مشتق ساز نیستند، چون معنای کلمه را تغییر نمی دهند.

نکات ادبی

انواع پرسش:

پرسش عادی: سؤال می پرسیم و دنبال جواب هستیم : دیدار یار غایب دانی چه ذوق دارد؟

تا کی آخر چو بنفشه سر غفلت در پیش؟

نکته: همه پرسش های شعر پرواز ، پرسش عادی هستند.

پرسش تأکیدی: برای تأکید پرسش را مطرح می کنیم. مگر به تو نگفته بودم؟

پرسش انکاری: هدف رسیدن به جواب نیست، جواب را می دانیم ، فقط برای رد و انکار می پرسیم:

که تواند که دهد میوه الوان از چوب؟

ردیف و قافیه:

قافیه: حرف آخرشان و آهنگ کلمات باید یکی باشد: شکایت و هدایت

جوانی سر از رای مادر بتافت / دل دردمندش به آذر بتافت

این بیت (دو قافیتین) است یعنی دو قافیه دارد و بتافت ردیف نیست چون دو معنی دارد: اولی سرپیچی کردن و دومی سوزاندن

وجود قافیه اجباری و وجود ردیف اختیاری است.

پیروز باشید

انواع ردیف : ردیف می تواند اسم، فعل، حرف، جمله، عبارت و... باشد